

ATATÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

ŞERAFETTİN TURAN

“Birtakım kelimeler vardır ki, sık sık telâffuz edildiği halde nattâ münevverlerimiz arasında onu tamamiyle anlayan çok değildir!” Bu sözler, Atatürk’ün 18 Aralık 1930 da İstanbul’da yaptığı bir konuşmadan alınmıştır¹. İşte biz bugün, herkesin, her aydının kendine göre bir mâna verdiği, kendi anlayışına göre yorumlamağa çalıştığı bir konuyu ele almış bulunuyoruz. Millet, milliyetçilik ve Atatürk milliyetçiliği, bir gerçek, bir realite olmakla beraber, bizzat Atatürk’ün deyimleriyle, herkesin üzerinde ittifak edemediği kavramlar niteliğini taşımaktadır. Bu yüzden biz, “bina’yı bânisine götürerek”, eseri onu yaratana malederek yâni doğrudan doğruya Atatürk’ü konuşurmağa gayret ederek, O’nun millet, milliyet ve milliyetçilik anlayışını izah etmeğe çalışacağız.

“Milliyet” (nationalité) kavramı, bir terim olarak ancak 1835 te Fransız Akademi lûgatine girebilmişti². Bu kadar yeni bir kavram olan milliyet ve milliyetçilik, XIX. yüzyıl boyunca büyük bir gelişme göstererek, bir milletler topluluğu olan Osmanlı İmparatorluğunu da etkisi altında bulundurmuş, bir taraftan imparatorluk dahilindeki milliyetler ayrı ayrı birer siyasî teşekkül halinde gelirken, diğer taraftan imparatorluğun kurucusu Türkler arasında zayıf bir şekilde de olsa bir milliyetçilik akımı başgöstermişti. Şu hususta bütün Türk aydınları, Türk düşünürleri ve Türk vatandaşları herhalde müttetikler: Kurtuluş Savaşı dediğimiz Türk İstiklâl mücadelesi, bir millî oluşun destanı, millî benliğin idraki ve Türk halkının bir millet haline gelişinin hikâyesidir. Bu büyük oluşum, dolayısıyla Atatürk’ün önderliğinde girilen her hareket, atılan her adım, yapılan her teşebbüs, başına bir sıfat almıştır: *Millî* sıfatı. Mücadele *millî*’dir. Mücadelenin siyasî programı *millî*’dir: *Misak-ı Millî*. Varılmak istenen

¹ İstanbul Türkocağı’nı ziyaretlerinde yaptığı konuşma : *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri* (Kısaltma : *Söylev ve Demeçler*) II, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü yayınları, Ankara, 1959, s. 258.

² bk. Paul Henry, *Milliyetler Meselesi*, Trc. Fehmi Baldaş, İstanbul 1939, s. 9

sınırlar *millî*'dir. Hareketin enerji merkezi olmak üzere kurulan teşekkül *millî*'dir: *Türkiye Büyük Millet Meclisi*. Girişilecek yolda, adım adım ilerleme için tasarlanan program *millî bir sır* halinde saklanmış ve zamanı gelince gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ve nihayet Atatürk'ün deyimiyle kin, nefret bile *millî*'dir. Nitekim O, 1923 te Adana'daki bir konuşmasında. "Bu millet millî benliğini idrak ve bunu bütün dünyaya ispat eylemiştir. . . Milletleri yükselten bu havassa bir âmil daha ilâve edelim: İntikam hissi. Milletlerin kalbinde intikam hissi olmalı. Bu, bayağı bir intikam değil, milletin hayatına, ikbaline, refahına düşman olanların zararlarını gidermeye yönelik bir millî intikamdır" demişti³.

Mustafa Kemal, daha Millî Mücadele'nin başlangıcında *Türklük duygusu*'nu kendisine rehber olarak almış ve bunu gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ordu Müfettişi sıfatiyle Samsun'a ayak basışından birkaç gün sonra, 22 Mayıs 1919 da Sadarete gönderdiği raporda, İzmir'in Yunanlıların işgali altına düşmüş olmasına temasla, "Türklüğün ecnebi idaresine tahammülü olmadığı" nı belirttiğini ve izlenecek yolu şöyle tesbit ettiğini görüyoruz: "Millet, yekvücut olup hakimiyet-i millîye esasını ve Türk duygusunu hedef ittiraz ederek" gerekeni yapacaktır⁴. Bu bakımdan Kurtuluş Savaşı, Türklerin millî benliklerinin şuuruna varıp o yolda harekete girişmeleri demektir. "Biz, milliyet fikirlerini tatbikte çok gecikmiş ve çok tekâsül göstermiş bir milletiz. Bunun zararlarını fazla faaliyetle gidermeğe çalışmalıyız. . Bahusus, bizim milletimiz, milliyetinden tegâfûl edişinin çok acı cezalarını gördü. Osmanlı İmparatorluğu içindeki muhtelif kavimler hep millî akîdelere sarılarak milliyet mefkûresinin kuvvetiyle kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu, onlardan ayrı ve onlara yabancı bir millet olduğumuzu, sopa ile içlerinden kovulunca anladık. Kuvvetimizin zaafa uğradığı anda onlar bizi tahkîr, tezlîl ettiler. Anladık ki kabahatimiz kendimizi unutmaklığımızmış. Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak evvelâ biz, kendi benliğimizi ve milliyetimize

³ 16 Mart 1923 te Adana Türkocağı'nda yaptığı konuşma : *Söylev ve Demeçler*, II, s. 117.

⁴ İstanbul Başvekâlet Arşivinde bulunan ve M. Kemal'in millî mücadele programını açıklayan ilk belge niteliğinde olan bu önemli rapor Tevfik Bıyıklıoğlu tarafından yayınlanmıştı : *Atatürk Anadolu'da (1919-1921)*, Ankara, 1959, s. 49 vd.

bu hürmeti hissen, fikren, fiilen bütün ef'al ve harekâtımızla gösterelim. Bilelim ki, millî benliğini bulmayan milletler başka milletlerin şikâridir". 20 Mart 1923 te Konya Türk Ocağı salonunda bunları söyleyen Mustafa Kemal⁵ aynı zamanda Türk Kurtuluş Savaşı'nın Türklerin *cemaat* halinden *millet* hayatına geçişleri demek olduğunu da açıklamıştır. Şöyle ki: 27 Ekim 1922 de Bursa öğretmenlerine hitabederken, "İtiraf edelim ki, biz üç buçuk sene evveline kadar *cemaat* halinde yaşıyorduk. Bizi istedikleri gibi idare ediyorlardı. Cihan bizi temsil edenlere göre tanıyordu Üç buçuk senedir tamamen *millet* olarak yaşıyoruz" diyerek bu büyük oluşuma işaret etmiştir⁶. Mustafa Kemal'in, Kurtuluş Savaşı'nı bir millî oluş olarak nitelendirmesi yalnız kendi düşüncesinin eseri değildir. Nitekim daha bu mücadele başlarken kendileriyle savaş halinde bulunduğumuz Avrupalılar bile Türk Kurtuluş Savaşı'nı bir milliyetçilik mücadelesi, bir millî mücadele olarak görmüşlerdi. Meselâ, İngiliz Amirali Webb'den Sir R. Graham'a gönderilen 28 Haziran 1919 tarihli mektuba eklenen notta, "M. Kemal, Samsun'a gittiğinden beri milliyetçi hareketlere girişti" denilmek suretiyle⁷ Anadolu harekâtına doğru bir teşhis konulmuştu. İngiliz belgelerindeki bu kaydı, Mustafa Kemal ile de konuşan ve Anadolu'da uzun seyahatlerden sonra bir rapor hazırlayan Amerikalı General Harbord'un 10 Ekim 1919 tarihli mektubundaki şu cümle ile tamamlayalım: "İstanbul'dan Mardin'e kadar olan bütün bölgeleri gezdik. *Milliyetçi hareketin amacı Türklüğün şerefini kurtarmaktır.*"⁸. Bunun gibi, 1919 ve 1921 yılları arasında Anadolu'yu gezen, Ankara'da M. Kemal'le tanışan Fransız gazetecisi Berthe Georges-Gaulis, memleketine dönüşünde 1921 de "Les problemes d'aujourd'hui" (Günümüzün meseleleri) serisinde yayınladığı kitabına şu adı vermiştir: *Le Nationalisme Turc* (Türk Milliyetçiliği). Bu kitabın sonunda da şöyle bir paragraf buluyoruz: "*Türk millî hareketi galip gelecektir. Çünkü çok yüksek bir ideale dayanmaktadır. Çünkü bu hareketi idare edenler şahsî menfaatlerini gözetmemektedirler*"⁹.

⁵ *Söylev ve Demeçler*, II, 142 vd.

⁶ *Ayn. esr.* II, 45

⁷ Erol Ulubelen, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, İstanbul, 1967, s. 201

⁸ *Ayn. esr.*, s. 212

⁹ s. 141

Türk Kurtuluş Savaşı, millî benliğin idraki demek olduğuna göre, idrak edilen bu benliğin elbetteki devam ettirilmesi gerekir. Bunun için de milletin bir mefkûreye, bir ideale, bir ülküye sahip olması icabeder. Atatürk, eserleri ve fikirleri hakkında yazılan eserlerin bir çoğunda, Atatürk'ün millete bir ideal, bir ülkü vermediği veya veremediği görüşü ortaya atılmıştır. Dolayısıyla Atatürk kuşaklarının bir millî ülküden, millî mefkûreden yoksun olarak yetiştirdikleri iddia edilegelmiştir. Oysaki daha Kurtuluş Savaşından itibaren Mustafa Kemal'in, "millî mefkûre", "millî ideal" veya "millî ülkü" deyimleriyle bunu bütün açıklığıyla tesbit ettiğini görüyoruz. Meseâ 30 Ağustos 1924 de Dumlupınar zaferinin yıldönümü için yaptığı o muazzam konuşmada *millî hedef* diye millî mefkûre'den bahsetmişti:

"Milletimiz bundan sonraki mesâisinde de muvaffak olabilmek için millî hedefini bütün vuzuh ve kat'iyetiyle, tekmil vatandaşların nazarında ve vicdanlarında bütün parlaklığıyla tesbit etmiş bulunuyor. İsterseniz benim burada *hedef* dediğim şeyi siz *milletin mefkûresi* diye adlandırınız. Fakat bu unvanı verirken dikkat ediniz ki, hayalî bir mânaya kendimizi kaptırmıyalım. . . Efendiler! Milletimizin hedefi, yâni millî mefkûresi, bütün cihanda tam manasiyle medenî bir içtimâî hey'et olmaktır"¹⁰. Millî ideal kavramının, giderek daha da belirli hale konulduğuna şahit oluyoruz. Gerçekten, 4 Şubat 1935 tarihli beyannâmede Atatürk, millî ideali, millî birlik, millî duygu ve millî kültür şuuru olarak tanımlamıştı: "Türk ulusunun idaresinde ve korunmasında ulusal birlik, ulusal duygu, ulusal kültür en yüksekte göz diktiğimiz idealdir"¹¹. Nihayet, 10. yıldönümü nutkunun kulaklarımızda her zaman çınlayan paragrafını hatırlıyalım: "Milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitrî zekâsını, ilme bağlılığını, güzel san'atlara sevgisini, millî birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besliyecek inkişaf ettirmek millî ülkümüzdür"¹².

Millî benliğin idraki, millî ülkü, elbette ki millet içindir. Ama yer yüzünde üzerinde ittifak edilmeyen tanımlardan biri de herhalde

¹⁰ *Söylev ve Demeçler*, II, 181

¹¹ *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, IV, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü yayınları, Ankara 1964, s. 573

¹² *Söylev ve Demeçler*, II, 275

“Millet”in ne olduğudur. Fazla teferrüata ve sosyolojik izahlara girişmeden, Ziya Gökalp ile *Türk İnkılâbı ve Milliyetçiliğimiz* yazarı Remzi Oğuz Arık’ın “Millet” tanımlarını ele alalım ve Ernest Renan’ı hatırlayalım. Gökalp, “Millet, ne ırkı, ne kavmi, ne coğrafi, ne siyasî ne de iradî bir zümre değildir. Millet, lisanca, dince, ahlâkça ve bediiyatça müşterek olan, yâni aynı terbiyeyi almış olan fertlerden mürekkep olan harsî bir zümredir” diyordu¹³. Remzi Oğuz Arık ise, “Millet, soy aslına dayanan kültür birliğini benimsemiş insan kitlesidir. Türk Milleti, Türk soyundan gelenlerle birlikte bu soyun yarattığı kültürü benimsemiş, bu kültür hayatını benimsemiş, bu kadere katılmayı benimsemiş olanlardan meydana gelir” diye, soy-kültür ve kader birliği esaslarına dayanan bir tanım yapıyor¹⁴. Millet nasıl tarif edilirse edilsin, onun meydana gelmesinde ister ırk, ister din, isterse lisan esas alınsın, bütün bu tanımlar bir bakıma eksik kalmakla ve çeşitli itirazlara yol açmaktadır. Ve geriye kala kala E. Renan’ın izahları kalmaktadır. Gerçekte de, millî şuurun tarifinde belirli surette kabul edilebilecek biricik âmil, arzu edilen bir iştirak, iradî bir iştirak, bir kültür iştirakidir. Bir milletin hakikaten yaşayabilmesi için onun herşeyden evvel kalplerde yaşaması lâzımdır. Millet kavramına asıl anlamını ve değerini veren muhakkak ki insan iradesidir. Amerikalıların, Amerika Birleşik Devletleri’ni kuran Amerikan halkının tarihe verdikleri örneğin kanımızca en önemli tarafı, aralarında ırk, din ve dil birliği bulunmayan insanların zamanla da olsa, yalnız vatandaşların serbest iradeleriyle bir “Millet” haline gelebileceklerini isbat etmiş olmalıdır.

Bunları hatırladıktan sonra Atatürk’ün “Millet” anlayışına geçebiliriz. Ancak evvelâ şunu belirtmek gerekir ki Mustafa Kemal’in kullandığı deyim *Türkiye Milleti*’dir. O, Türkiye’de coğrafya, tarih ve kültürün doğurduğu bir Millet’in yaşamakta olduğunu kabul etmektedir. Daha 1919 Aralık’ında Ankara’ya gelirken Kırşehir Gençler Derneğinde yaptığı bir toplantıda, “Ecnebler tamamen kani olmalıdır ki Türkiye ve Türkiye’de yaşayan millet, başlı başına bütün cihan milletleri içinde müessir bir mevcudiyete maliktir. Bu aslâ giderilemez, izale edilemez” diye Türkiye’deki millî varlığa işaret etmiş¹⁵ ve Millî

¹³ *Türkçülüğün Esasları*, Varlık yayınları, İstanbul, 1958, s. 16

¹⁴ *Türk İnkılâbı ve Milliyetçiliğimiz*, Ankara, 1958, s. 29

¹⁵ *Söylev ve Demeçler*, II, 3

Mücadelenin sonunda da “*Türkiye Milleti*”nin idarî, malî ve iktisadî bütün hukuku istiklâl ve hayatına malik olması hiç bir millete zarar vermiyen ebedî bir haktır” diye haykırmıştı¹⁶. Bununla beraber Atatürk’ün Türkiye’de yepyeni bir Millet’in mevcut olduğu hakkındaki kanaatini en açık delilini, 1931 de Ortaokullarda okutulmak üzere hazırlanan ve Bn. Âfet (Prof. Dr. A. İnan) imzasını taşıyan *Vatandaş için Medenî Bilgiler* kitabının Millet bahsinde bizzat kendi kaleminden çıkan şu cümlede buluyoruz: “*Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir*”¹⁷. Bu kitapta yeralan Millet tarifi, Ernest Renan’a bağlılık gösterir:

“a) Zengin bir hatırat mirasına sahip bulunan;

b) Beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakatte samimî olan ;

c) Ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden vücuda gelen cemiyete *millet* namı verilir”¹⁸.

Fakat M. Kemal’in 1 Mart 1922 de TBMM üçüncü toplanma yılını açış nutkunda Millet’i Z. Gökalp ile E. Renan arasında yer alan bir görüşle tanımladığını görüyoruz:

“*Türkiye halkı, ırkan veya dinen veya harsen müttehit, yekdiğerine karşı hürmet ve fedakârlık hisleriyle dolu ve mukadderet ve menfaatleri müşterek olan bir içtimaî hey’ettir*”¹⁹.

Böyle bir içtimaî hey’et olan ve karşılıklı olarak fedâkârlık hisleriyle dolu, mukadderat ve menfaat birliği yapmış, ırk veya din veya hars bakımından yeknesak olan Türk milleti, Türkiye Milleti için Mustafa Kemal’in en önemli gördüğü unsur *millî seciye*’dir. Bu hususta şöyle diyor: “Bir milletin namuskâr bir mevcudiyet, şâyânı hürmet bir mevki sahibi olması için o milletin yalnız âlim ve mütefennin bulunması kâfi değildir. Her ilmin, her şeyin fevkinde bir hassaya sahip olması lâzımdır ki, o da, o milletin muayyen ve müsbet bir seciye-ye malik bulunmasıdır. Böyle bir seciye-ye malik olmayan fertler ve

¹⁶ 1 Mart 1923 te T.B.M.M. nin dördüncü toplanma yılını açış nutku : *Söylev ve Demeçler*, I, 301

¹⁷ Âfet İnan, *Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk’ün el yazıları*, Ankara, 1969 s. 351 (krş. s. 18)

¹⁸ *Ayn. esr.* 379 vd. (krş. s. 23 vd.)

¹⁹ *Söylev ve Demeçler*, I, 221

böyle fertlerden mürekkep milletler hiç bir dakika hakiki bir devlet teşkil edemezler. Böyle milletler birer fesat ocağı olurlar”²⁰. Atatürk’ün, “millet”i meydana getiren önemli bir faktör olarak saydığı *millî seciye*’yi milliyetçilikte de aslî bir unsur olarak kabul ettiğine şahit olacağız.

Millet bir gerçek olduğuna göre, milliyet de Atatürk’e göre bir gerçektir ve milliyeti inkâr eden bütün nazariyeler onun deyimleriyle iflâs etmişlerdir: “Milliyet nazariyesini, millet mefkûresini yok etmeye çalışan nazariyatın dünya üzerinde tatbik kabiliyeti bulunamamıştır. Çünkü tarih, vukuat, hadiseler ve müşahedeler, hep insanlar ve milletler arasında, hep milliyetin hâkim olduğunu göstermiştir ve milliyet prensibi aleyhindeki büyük mikyasta fiili tecrübelerle rağmen yine milliyet hissini öldürülemediği ve yine kuvvetle yaşadığı görülmektedir”²¹.

Milliyetçilik ve milliyet hissini böylelikle tarihî bir gerçek, inkâr edilemez bir vakıa olarak kabul eden Mustafa Kemal’in kendisi de elbetteki bu yoldadır; ancak kendisine yakıştırdığı sıfat “milliyetperver” liktir. Gerçekten de O’nun konuşma ve demeçlerinin çoğunda kullandığı deyim “milliyetçi” değil, “milliyetperver” tâbiridir. 1923 te Lozan andlaşmasının imzalanmasının ertesinde Avrupa gazetecilerinden birisine verdiği demeçte “Biz milliyetperverler” diye söze başlamıştı. “Biz milliyetperverler gözleri açık adamlarız. Gözlerimizi hergün daha ziyade açmaktayız. Ve gerek içte, gerek dışta olup biteni görüyoruz.”²² Bunun gibi, 1922 de *Petit Parisien* muhabirine verdiği demeçte de “milliyetperverler” deyimini kullanmıştı : “Şurasını unutmamalı ki, bu tarz-ı idare bir Bolşevik sistemi değildir. Çünkü biz, ne bolşevikiz ne de komünist. . Ne biri, ne diğeri olamayız. Çünkü biz milliyetperver ve dinimize hürmetkârız”²³.

Millet’i nasıl tanımladığını gördüğümüz Mustafa Kemal, *milliyetçilik*’ten ne anladığını da yine kendisi açıklamıştır. Prof. Dr. Âfet İnan’ın son yayınlarından, Atatürk’ün milliyetçiliği şöyle tarif ettiğini öğreniyoruz:

²⁰ Konya Türkocağı’ndaki konuşmasından : *Söylev ve Demeçler*, II, 142

²¹ Aynı konuşma : *Söylev ve Demeçler*, II, 143

²² Neue Freie Preese muhabirine verdiği 27.IX.1923 tarihli demeç : *Söylev ve Demeçler*, III, 65

²³ *Ayn. esr. s. 51*

“*Türk milliyetçiliği, terakki ve inkişaf yolunda ve beynelmilel temas ve münasebetlerde, bütün muâsır milletlere muvazi ve onlarla bir âhenkte yürümekle beraber, Türk içtimai hey’etinin hususî seciyelerini ve başlı başına müstakil hüviyetini mahfuz tutmaktır*”²⁴.

Millet’i tanımlarken onda esaslı bir unsur olarak *seciye*’yi gören M. Kemal’in, milliyetçilik’te de yine bu nokta üzerinde ısrar ettiği karşımıza çıkmaktadır: Millete has *seciye*, *millî seciye*. Acaba millî *seciye* nedir? Ve Atatürk’ün bazen *millî seciye* yerine kullandığı *millî kültür* nedir? Öyle sanıyoruz ki bütün münakaşalar ve farklı yorumlar, Atatürk Milliyetçiliği’ne verilmek istenen birbirine zıt yönler, M. Kemal’in millet’in ve milliyetçiliğin esaslarından biri olarak kabul ettiği millî *seciye*, millî kültür ve bu kavramlara sıklıkla sıkıya bağlı olan millî an’anenin ne demek olduğu üzerinde bir görüş birliğine varılamamış olmasından doğmaktadır.

Yukarıda da temas ettiğimiz gibi Atatürk, millî *seciye* yerine bazen “millî kültür” deyimini kullanmakta, hattâ *seciye*’yi kültür’ün zemini olarak ele almaktadır. 1921 Temmuzunda Maarif Kongresini açış nutkunda izlenecek millî kültür politikasından bahsederken, bu politikanın milletin özelliklerine, millî ve tarihî *seciye*ye uygun bir kültür olması üzerinde ısrar etmiş ve sözlerini “Kültür (haraset-i fikriye) zeminle mütenasiptir, o zemin milletin *seciyesidir*” diye bitirmişti²⁵. Öyleyse Türk milletinin *seciyesi* nedir? Millet’in ve milliyetçiliğin tanımlanmasında bir aslı unsur olması ve millî kültürün zeminini teşkil etmesi bakımından acaba millî *seciye* nedir? Alman düşünürlerinden Friedrich Naumann’a göre, “Bir millet, yüksek ve hususî bir hars sayesinde kendine özel müşterek bir *seciye*yi elde etmiş olan bir kavimdir. Bu *seciye* (millî *seciye*), geniş arazi üzerinde batından batına geçer ve değişmez”²⁶. Fakat F. Naumann’ın da tarif etmekten kaçındığı millî *seciye*’yi, nesilden nesile intikal eden *seciye*yi kim tayin ve tesbit edecektir? Milletlerin kendileri mi, yabancılar mı? Milletlerin *seciyesi* tayin edilirken, bir bütün olarak millet topluluğu mu ele alınacak, yoksa aydınlara veya şehirlihlere göre mi bu *seciye* tesbit edilecektir? Konunun teferruatına girmeden, bunu

²⁴ *Kurtuluş Savaşının bazı belgeleri ve Atatürk’ün İnkılâp Prensipleri, Belleten, c. XXXII, Sayı. 128, s. 557; krş. Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk’ün el yazıları, s. 25*

²⁵ *Söylev ve Demeçler, II, 17*

²⁶ bk. Mehmet İzzet, *Milliyet Nazariyeleri, Millî Hayat, İstanbul, 1339, s. 109*

aydınlatmak gayesiyle çaba sarfetmiş, eser yazmış bir kaç Türk düşünürünün, Türklerin millî seciyesi diye öne sürdükleri vasıflar arasında ne kadar tutmazlık, birbirine aykırılık bulunduğunu belirtmekle yetinelim. Meselâ, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ve Ağaoğlu Ahmet Bey'e göre Türklerin millî seciyesi "mahviyet ve tevazudur". Hoşgörülük ve tevazu, alçakgönüllülük. Yalnız Ağaoğlu Ahmet Bey buna bir şey daha ilâve ediyor: "Muhite kapılmak", yani içinde bulunduğu muhite uymak, dolayısıyla çok geçmeden aslî hüviyetini kaybetmek²⁷. Bunlar övünülecek, millet olarak övünülecek vasıflar mıdır? Son zamanlarda *Garb Menbalarına göre eski Türk seciyesi ve Ahlâkı* adıyla bir kitap çıkaran İsmail Hâmi Danişmend'in ise eski Türk seciyesi diye şu noktaları tespit ettiğini görüyoruz: Eşsiz doğruluk ve namus; edep, haya ve tevazu, ağırbaşlılık, ciddiyet, vakar, iyilik, insaniyet, merhamet, taassupsuzluk, mertlik, sözde sebat, ahda vefa ve netice itibarıyla bir üçlü vasıf: Kuvvet-kudret, fevkalâde şecaat, üstünlük şuuru²⁸. Türklerin eski seciyeleri diye öne sürülen bu sıfatları sadece Türklere has birer karakter olarak kabul etmeye elbetteki imkân yoktur. Her millet kendisinin kahramanlığından, her millet kendisinin dürüstlüğünden, her millet kendisinin ahda vefasından bahseder. Herhangi bir millete mensup fertlerin bütün iyi meziyetleri, iyi sıfatları kendilerine malederek kötü vasıfları başka milletlere bırakmaya herhalde hakları yoktur. Bir yabancı bu iyi vasıfları kendi milletine maletmekte ve başka milletlerin seciyesi diye daha başka şeyleri, ahlâk kaideleriyle bile bağdaşmayan bazı vasıfları pekâlâ öne sürebilmektedir. Üstelik eserine *Eski Türk Seciyesi* adını veren İsmail Hâmi Danişmend kitabına ilâve ettiği bir "Tavzih"te, bahis konusu ettiği seciyenin, özellikle XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıl başına kadar yaşamış olan Türklere ait olduğunu belirtmektedir²⁹. Dolayısıyla o, Tanzimat Türkiyesinde, XIX. yüzyıl Türkününde bu seciyenin, seciyelerin tamamıyla ortadan kalktığına kanidir. Şu halde bir millî seciye, nesilden nesile devretmesi gereken bir seciye bahis konusu değildir. Bir eski Türk seciyesi vardır, bir de bazı kimselerin iddialarına göre Tanzimatla beraber bozulan

²⁷ Ağaoğlu Ahmed, *Türk Turdu*, IV, s. 532; İsmayıl Hakkı (Baltacıoğlu), *Büyük Mecmua*, Piyer Loti nüshası.

²⁸ İstanbul 1961. Kitabın II, III, VII, IX, XIV ve XV. fasılları.

²⁹ *Ayn. esr. s. 177*

Türk cemiyetinin yeni şartlar içerisinde yarattığı bir seciye, bir yeni Türk seciyesi. Kaldı ki Ağaoğlu Ahmet Bey de Türk seciyesi diye Muhite kapılmağı öne sürdüğüne, milletin içinde bulunduğu zamana, şartlara uyma ve onun kalıbını almayı bir millî seciye diye kabul ettiğine göre, zaman ve muhite uygun bu seciye elbette ki değişecektir. Bunlardan sonra bir de Atatürk'ün X. yıldönümü Nutkunu hatırlıyalım: "Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir. Türk milleti ilme bağlıdır, çünkü terakki ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müsbet ilimdir".

Milletlere ait seciyelerin tesbitinde başka bir nokta da dikkati çekmektedir. Millî seciye, millî tarihin esası ve ona yön veren aslı bir unsur mudur? Öyle ise tarih boyunca millî seciyelerin hiç değişmemesi gerekirdi. Bugün Cermenlerin, Cermen kavimlerinin çok çalışkan olduğu dünya kamu oyunca iffifak edilmiş bir husustur. Ve eğer bugün Cermen kavminin seciyesi tespit edilmek istenirse muhakkak ki çalışkanlığı başa koymak icabeder. Halbuki Tacitus o devrin Cermenlerinden bahsederken, onların başlıca vasıflarının tenperest, tembellik olduğu üzerinde ısrarla durur. Şu halde eski Cermen seciyesiyle günümüzün Alman (Cermen) seciyesi arasında taban tabana zıt iki özellik vardır. Diğer taraftan, her millette bir seciye birliği aramak sanırız ki biraz güçtür. Millî birlik başka, seciye birliği muhakkak ki başkadır.

Seciye üzerinde görüşler birbirini tutmadığı gibi hars, millî hars, millî kültür noktasında da ittifak edilmediğini görüyoruz. Ziya Gökalp'a göre, Hars milletlere hastır, Medeniyet ise milletler arasında müşterek olan hayattır³⁰. F. A. Wolf'a göre, "Bir millette hars, içindeki bütün insanların katıldıkları mânevî hayattır"³¹. Nihayet ünlü Alman tarihçisi J. Burckhard'a göre de "Hars, ruhun kendiliğinden inkişafıdır ki onu sayesinde bir milletin faaliyeti şuurulu bir hal alır"³². *La politique internationale* yazarı Novicouw ise, "Tam olan bir milliyetin bir din, bir felsefe, bir sanat, bir edebiyat ve hususî

³⁰ "... Hars millî olduğu halde, medeniyet beynelmiledir. Hars, yalnız bir milletin dinî, ahlâkî, hukukî, muakalevî, bedîî, lisanî, iktisadî ve fenni hayatlarının âhenktar bir mecmuasıdır. Medeniyetse, aynı mamureye dahil birçok milletlerin içtimaî hayatlarının müşterek bir mecmuasıdır." (*Türkçülüğün Esasları*, s. 22)

³¹ Mehmet İzzet, *Ayn. esr.* s. 141

³² *Griechische Kulturgeschichte*'den naklen M. İzzet, s. 142

ilim yolları ortaya koymas^ı gerekir”³³. diyor. Atatürk’ün X. Yıldönümü Nutkunda, millî ülkü adı altında topladığı hususların da bu son tarife uyduğunu görüyoruz: “Şunu da ehemmiyetle tebaruz ettireyim ki, yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihî bir vasfı da Güzel sanatları sevmek, onda yükselmektir. Bunun içindir ki milletimizin karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitrî zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, millî birlik duygusunu mütemediyen ve her türlü vasıta ve tedbirlere baş vurarak inkişaf ettirmek millî ülkümüzdür.” Acaba hars milliyetin tek unsuru mudur? *Milliyet Nazariyeleri* yazarı M. İzzet’in de belirttiği gibi Milliyeti toprağa, ırka, iktisada, lisanı, seciyeye veya ananeye bağlamak isteyenler, milliyetin aslında ne olduğunu değil de, belki neden başka başka milletlerin mevcut bulunduğunu göstermeye çalışmaktadırlar. Bunun gibi, milliyeti sadece hars, kültür ile izah edenler de, her şeyden evvel milletler arasındaki farkları değil milleti, millet fertleri arasındaki birliği, şuurlu bir hal almakla beraber millî gayretin esasını teşkil eden vakıanın mahiyetini belirtmeye gayret ediyorlar³⁴. Çünkü harsın millî olması, insanları ayırmasından değil, bir gaye etrafında birleştirmesindedir. Beşerî hayatta toprak, ırk, iktisat ilişkileri birbirine zıt olabilir. Konuşulan lisanlar anlaşılılmıyabilir, seciyeler birbirine karşıt olabilir. Ananeler, millî aneneler yekdeğerini tekzip edebilir. Fakat beşerî harslar birbirine düşman olmamıştır ve aslâ olamaz. Medenî aletlerin milletlerarasında müşterek olması demek aynı zamanda belirli hayâtî gâyelerin müştereken makbul olması demektir. Bundan dolayıdır ki milletler arasında yalnız medenî aletler değil bazı hars mahsulleri de müşterektir. Hars mefkûresi elbette ki kalpte doğar ve kalpte yaşar. Bu yüzdendir ki Ziya Gökalp, hars ile kalp arasında benzerlik görmektedir.

Milliyet, milliyetçilik ve Atatürk milliyetçiliği, dine aykırı mıdır? Milletin bir din birliği olmadığı muhakkaktır. Hernekadar İsmail Gasprenski 1919 da “Milliyet fikrinin en kuvvetli dayanağı dindir. Binaenaleyh idare-i ruhaniyelerimizi islâh etmelidir” demekte idise de, unutmamalı ki o, bu sözleri azınlık hayatı yaşadığı Rus topluluğu içinde söylemişti. Şurası da dikkati çeken bir vaka’dır ki, bir başka milletin idaresi altında azınlık hayatı yaşayan topluluklarda dinî hisler

³³ s. 21

³⁴ s. 145

daha da kuvvetlenmekte ve koruyucu bir kalkan vazifesini görmektedir. Bununla beraber milliyet duygusunu dinî hislere benzetmek, mümkündür. Ancak milliyete mefkûre, ideal gözüyle bakıldığı takdirde ona bir dinî kutsallık izafe edilebilir, yoksa milliyet dinî muhtevayı almak, onu olduğu gibi muhafaza etmek değildir. Çünkü tarih, dinî hisler zayıflamadıkça, ümmet kavramı sarsılmadıkça milliyet hislerinin kuvvetlenmediğini göstermektedir. Mehmet İzzet Bey'in bir müşahedelerini burada anmanın faydalı olacağını sanıyoruz. "Müsbet ve müesses dinler milliyeti müdafaa eder gözüktüğü vakit onu kendine bir vesile, faydalı bir silâh olarak kullanır. Buna karşılık milliyet de dine dayanmak istediği zaman onu bir âlet gibi kullanır. Her iki halde de ya semavî olan din, ya da beşerî olan milliyet ülkücü veya mutlak âmir olan mâhiyetlerinden çok şeyler kaybeder"³⁶

Atatürk milliyetçiliği an'anelerden tamamiyle uzaklaşma mı demektir? Elbette ki hayır. Ama an'enenin ne olduğu üzerinde de millî seciye, millî ahlâk gibi ittifak edilmediği için bu görüş ayrılıkları meydana çıkmaktadır. Ananeye önem verenlere göre, nasıl uzvî hayat tabîî sevke dayanıyorsa, millî hayat da ananelerden ibarettir. Millî olarak yaşamak için ister istemez ananelere uymaya mecburuz. Meselâ bugün İngilizlerin ananelerine sadık ve muhafazakâr bir millet olduklarını hepimiz söyler ve iddia ederiz. Halbuki XVII. yüzyıla geri gittiğimizde İngiliz topluluğunun hiç de muhafazakâr ve ananepere bir sıfatı yoktu. Üstelik İngilizlerin XVII. yüzyıldaki şöhretleri ihtilâlcilik ve kavgacılık idi! Demek ki, millî anane sayılan şeyler ekseriya tarihî akışın mahsullerinden ibarettir. Herhangi bir dönemde millet onları kendi hayatının timsali olarak sevebilir. Fakat onlara esir olması, yaşama ve yaşatma imkânları kalmadığı halde onları zorla devam ettirmeğe çalışması, bir bakıma ananelerin esaretinde hürriyeti görmek demek olur. Ananenin kuvveti atalet kuvvetidir. Oysa millî hayat bir akışın ifadesidir. Ataletle millî hayat bağdaştırılamaz. Tarih boyunca değişmeden devam eden Türk ananesini veya ananelerini nasıl tespit edeceğiz? Ünlü düşünürümüz Gökalp "Biz Türkler ananesiz bir milletiz" diyor³⁷. Ahmet Ağaoğlu da muhite kapılmayı Türk millî seciyesi olarak gösterdiğine göre

³⁵ 21 Mayıs 1335 tarihli *Sırat-ı Mustakim*.

³⁶ *Milliyet Nazariyeleri*, s. 156

³⁷ *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Müâsırlaşmak*, s. 16

ananelerde tarihî bir devamlılık görmüyor demektir. Hertürlü ifrattan kaçınarak bu hususta şu sonuca varabiliriz: Yaşayan ve toplum içindeki davranışlara etki yapan ananelerle, ölü kaideler halini almış olanları birbirinden ayırt etmek gerekir. Ancak maziden kalan miras içinde yaşayanlarla yaşamayanları bugünkü hayatımızdan başka hangi ölçü ile birbirinden ayırabiliriz? Müşkülât burada başgöstermektedir. Yapılacak tek şey “Geçmişî tekrar hayat için kullanabilmek, olmuş olanlardan tekrar tarih yapabilmek sayesinde millet, millet olur” diyen Nitze’ye hak vererek, ananeye sadakat demek, geçmişî geleceğin hizmetine almak ve onu buna göre değerlendirmek, manalandırmak olmalıdır. İşte Atatürk’ün ananelerin millî hayattaki yerine verdiği önem de bu düşünce çerçevesi içinde toplanır. Herşeyden önce Atatürk, taklitçiliğin tamamıyla karşısındadır. Ve bir toplum için geçerli olan kaidelerin bir başka toplum için aynen taklit edilmesinin bazen sakıncalar doğurduğuna işaret etmekten geri kalmamıştır. Fakat o aynı zamanda, “Türkiye’ye istiklâlini veren bu Asya milletinin içinde daha karışık sunî, bâtil itikatlardan ibaret bir din daha” olduğuna kanidir.³⁸ İşte yok etmek istediği, kurtulmak istediği bu sunî, bâtil hurafelerden, ananelerden meydana gelmiş olan ortamdır: “Artık bugün hayat ve insanîyat icapları bütün hakikatîyle tecelli etmiştir. Bunlara mugayir olan rivayetler ahlâk ve imana esas olamaz. Hakikat tecelli edince kizb ortadan kalkar. Safsatalar, hurafeler kafalardan çıkmalıdır. Her türlü yükselme ve inkişafa müsait olan milletimizin içtimai ve fikrî inkılâb kademelerini kısaltmak isteyen mâniler behemehal bertaraf edilmelidir.”³⁹ Böylece Mustafa Kemal içtimai bünyeye zararlı akîde ve ananelerin milliyetçilikle bağdaşmayacağı üzerinde ısrarla durmuştur: “Milleti millet yapan terakkî ve tefeyyüz ettiren kuvvetler vardır: Fikir kuvvetleri ve içtimai kuvvetler. Fikirler mânasız, mantıksız safsatalarla mâli olursa o fikirler marîzdir. Kezâ, içtimai hayat akıl ve mantıktan âri, faydasız ve muzır birtakım akîdeler ve ananelerle meşbû olursa mefluç olur.”⁴⁰ Bu yüzdendir ki, O, batıya yönelmeyi ananelere sadakatsizlik

³⁸ Fransız yazarı Maurice Pernot’ya 29 Ekim 1923 te verdiği demeç: *Söylev ve Demeçler*, III, 70

³⁹ 30 Ağustos 1924 te Dumlupınar’da yaptığı tarihî konuşmadan: *Söylev ve Demeçler*, II, 182

⁴⁰ Bursa’da öğretmenlerle hasbihal: *Söylev ve Demeçler* II, 43 vd.

ve milliyetçiliğe aykırı bulmamıştır. Kendisine milliyet mefkûresiyle batı müesseselerinden ilham alınma arasında bir tezat görüp görmediğini soran bir Alman muhabirine 1930 Martında verdiği cevap şudur : “Aslâ! Çünkü asrî olan milliyet prensibi beynelmilel taammüm etmiştir. Biz de Türklüğümüzü muhafaza etmek için gayetle itina edeceğiz.”⁴¹ Çünkü Atatürk, Türk tarihinin Doğu’dan Batı’ya doğru akmakta olduğuna nüfuz edebilmiştir. “Türklerin asırlardan beri takip ettiği hareket devamlı bir istikameti muhafaza etti. Biz daima şarktan garba doğru yürüdük. Eğer bu son senelerde yolunuzu değiştirdikse, itiraf etmelisiniz ki, (bir Fransız gazetecisine söylediği için) bu bizim hatamız değildir. Bizi siz mecbur ettiniz. Ric’at ârizî ve gayr-i ihtiyarî oldu. Takdir etmelisiniz ki, şarkta ikametgâh intihabına mecbur olduğumuz için, ırkımızın beşiği ile alâkadar olması itibariyle mümkün olduğu kadar Garb’a yakın bir ikametgâh intihab ettik. Fakat vücutlarımız Şark’ta ise fikirlerimiz Garb’a doğru müteveccih kalmıştır.”⁴²

Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik tariflerinde yer alan başlıca unsurları belirttiikten sonra şimdi Atatürk Milliyetçiliğinin başlıca özelliklerine geçebiliriz. Atatürk Milliyetçiliği’nin birinci büyük vasfı, *her şeyden önce bağımsızlık*’tır. Yüzyılımızın ünlü Fransız yazarlarından Paul Bourget, “Bir milletin varlığı nefes almak, yemek ve içmekten ibaret değildir. Bir millet, ancak kendine tâbi olduğu, kendi için düşündüğü, yolunu kendine âit bildiği, kendine özgü fikirleri tasavvur eylediği ve kelimenin tam, basit ve pek kuvvetli anlamıyla bağımsız olduğu anda mevcuttur” diyor. Mustafa Kemal, daha da ileriye giderek bağımsızlığı bir karakter, bir hayat mes’elesini kabul etmektedir: “Hürriyet ve istiklâl benim karakterimdir... Bence bir millette şeref, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut ve beka bulabilmesi, mutlak o milletin hürriyet ve istiklâline sahip olmasıyla kaimdir. Ben yaşayabilmek için mutlaka müstakil bir milletin evlâdı kalmalıyım. Bu sebeple millî istiklâl, bence bir hayat mes’elesidir.”⁴³ Bağımsızlığın yanibaşında, *her şeyin üstünde millî hakimiyet* gelir Mustafa Kemal’de. O’nun, annesinin mezarını ziyaret ettiği

⁴¹ 21-24 Mart 1930 tarihlerinde *Vossische Zeitung* muhabirine verdiği demeçten : *Söylev ve Demeçler* III, 89

⁴² Maurice Pernot’ya verdiği demeçten : *Söylev ve Demeçler*, III, 68

⁴³ TBMM’nin açılışına âit hatıralarından : *Söylev ve Demeçler*, III, 24

vakit göz yaşlarını içine akıtaraktan şöyle haykırdığına şahit oluyoruz : “Vâlidem bu toprağın altında, fakat hakimiyet-i millîye ilelebed pâyidâr olsun! Beni teselli eden en büyük kuvvet budur. Evet, millî hakimiyet ilelebed devam edecektir. Vâlidemin ruhuna ve bütün ecdat ruhuna müteahhit olduğum vicdan yeminini tekrar edeyim: Vâlidemin medfeni önünde ve Allahın huzurunda ahd ü peyman ediyorum. Bu kadar kan dökerek milletin istihsal ve tesbit ettiği hâkimiyetin muhafaza ve müdafaaası için icabederse validemin yanına gitmekte aslâ tereddüt etmiyeceğim. Hâkimiyet-i millîye uğruna canımı vermek benim için vicdan ve namus borcu olsun!”⁴⁴ Diğer taraftan, Atatürk’ün milliyetçilik şuuru içerisinde millî birliğe büyük bir yer ayırdığını da tesbit ediyoruz. “Katiyen bilmeliyiz ki, iki parça halinde yaşayan milletler zayıftır, marizdir. Çocuklarımıza ve gençlerimize vereceğimiz tahsilin sınırı ne olursa olsun onlara esaslı olarak şunları öğreteceğiz : Milletine, Türkiye devletine, Türkiye Büyük Millet Meclisine düşman olanlarla mücadele esbab ve vesaitiyle mücehhez olmıyan milletler için yaşama hakkı yoktur. Mücadele lâzımdır.”⁴⁵

Atatürk Milliyetçiliğinin bir diğer büyük özelliği de *gerçekçi* oluşudur. Herşeyden önce ve herşeyin üstünde Türkiye.. Fakat iş sadece burada bitmez. “Efendiler! Asırlardan beri Türkiye’yi idare edenler çok şeyler düşünmüşlerdir. Fakat yalnız bir şeyi düşünmemişlerdir : Türkiye’yi. Bu düşüncesizlik yüzünden Türk vatanının, Türk Milleti’nin duçar olduğu zararları ancak bir tarzda telâfi edebiliriz : O da artık Türkiye’de Türkiye’den başka bir şey düşünmemek! Ancak bu zihniyetle hareket ederek her türlü selâmet ve saadet hedeflerine vâsıl olabiliriz.”⁴⁶

Gerçekçi oluşu yüzündendir ki Mustafa Kemal, Pan-İslâmizmi, Pan-Turanizmi ve Ümmetçiliği red etmiştir: “Vatandaşlarımızdan, dindaşlarımızdan, hemşehrilerimizden her biri kendi dimağında bir mefkûre-i âliye besliyebilir. Hürdür, muhtardır.. Buna kimse karışamaz. Fakat Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin sâbit, müsbet, maddî bir siyaseti vardır : O da efendiler,

⁴⁴ *Söylev ve Demeçler*, II, 76

⁴⁵ 27 Ekim 1922 de Bursa öğretmenleriyle hasbıhal : *Söylev ve Demeçler*, II, 45

⁴⁶ M. Kemal’in 30 Ağustos 1924 de Dumlupınar’da yaptığı konuşmadan : *Söylev ve Demeçler*, II, 180

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin muayyen millî hududu dahilinde hayatını ve istiklâlini temin etmeye mâtuftur... Büyük ve hayalî şeyler yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden bütün dünyanın husumetini, garezini, kinini bu memleketin ve bu milletin üzerine celbettik. Biz, Pan-İslâmizm yapmadık; belki “yapıyoruz, yapacağız” dedik, düşmanlar da “yaptırmamak için bir an evvel öldürelim” dediler. Pan-Turanizm yapmadık; “yaparız, yapıyoruz” dedik, “yapacağız” dedik ve yine “öldürelim” dediler. Bütün dâva bundan ibarettir. Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız mefhumlar üzerinde koşarak düşmanlarımızın adedini ve üzerimize yaptıkları baskıları artırmaktansa, hadd-i tabiîye, hadd-i meşrûa rücû edelim. Haddimizi bilelim. Binaenaleyh efendiler, biz hayat ve istiklâl isteyen milletiz. Ve yalnız ve ancak bunun için hayatımızı ibzâl ederiz.”⁴⁷

Bundan dolayı Atatürk, milliyetçilik kavramının veya hislerinin kötüye kullanılmasının, uluslararası buhranları çoğalttığı kanaatinde. 1935 te dünya mes'eleleri hakkında kendisiyle konuşan bir yabancıya, Avrupa'da durumun kötüye gittiğine işaretle, “Harbin ciddiyetini nazar-ı dikkate almıyan bazı gayr-i samimi önderler, taarruzun vasıtaları (agent'ları) olmuşlardır. Kontrolleri altındaki milletlere milliyetçiliği ve an'aneyi yanlış bir şekilde göstererek ve suistimal ederek onları aldatmışlardır.” diyerek⁴⁸ Faşizm veya Nasyonal Sosyalizmin körüklediği hislerin doğuracağı tehlikelere dikkati çekmiştir.

Milliyetçilik anlayışında elbette ki, herşeyin üstünde Türk Milleti ve onun menfaatleri gelir. Fakat Türk Milleti yer yüzünde diğer milletlerden tecrit edilmiş olarak tek başına yaşayabilecek bir millet değildir. O yüzden milliyetçilik, diğer milletlerin inkârı demek değildir. Milliyet duygusunun var olması ve yaşayabilmesi için başka milletlerin mevcut bulunması şarttır. Nitekim birçok anneler arasında birisine “Benim annem” diyebilmem için başkalarının annelerinin de mevcut olması lâzımdır. Millî hislerin en çok, bir milletin diğer milletlerle karıştığı yerlerde kuvvetlenmesi veya azınlık

⁴⁷ Bakanlar Kurulunun görev ve yetkisini belirten kanun teklifi dolayısıyla 1 Aralık 1921 de T.B.M.M. de yaptığı konuşmadan : *Söylev ve Demeçler*, I, 199, 201

⁴⁸ 21 Haziran 1935 te Gladys Baker'e verdiği demeç : *Söylev ve Demeçler*, III, 97

hayatı yaşayan milliyetlerde artması tarihî bir tesadüfün eseri olmasa gerektir. Milliyet duygusu ile diğer milliyetlere saygı arasında bir tezat görülebilir. Ancak bu tezat, fert ile cemiyet, milletin bir ferdi ile millet arasındaki tezadı andırabilir. M. İzzet Bey'in de belirttiği gibi "Beşeriyet, birbirine zıt milletlerin çarpışmasından çıkan nefret dolu haykırışlardan ibaret değildir herhalde. Beşeriyet bir âhenktir veya öyle olması gerekir. Millî olan, olması gereken harsımızla ve millî ülkümüzle iftihar edebilmemiz için ona beşerî bir kıymet vermeye mecburuz."⁴⁹ İşte bundan dolayı Atatürk, kendi milliyetperverliğinin, milliyetçiliğinin aslâ bencil bir milliyetçilik olmadığı üzerinde ısrarla durmuştur: "Vâkıa bize milliyetperver derler. Fakat biz öyle milliyetperverânız ki, bizimle teşrik-i mesâi eden bütün milletlere hürmet ve riâyet ederiz. Onların bütün milliyetlerinin icabatını tanırız. Bizim milliyetperverliğimiz herhalde hodbînâne ve mağrûrâne bir milliyetperverlik değildir."⁵⁰ Çünkü Atatürk'e göre 'Millet', beşeriyetin bir organıdır. Beşeriyetin tümünü bir vücut ve Millet'i de o vücudun bir organı saymak gerekir.

Vaziyet böyle olunca, Türk Milleti ve Türk Milliyetçiliği için ilim ve fennin tek bir kaynağa dayandırılması bahis konusu olamaz. İlim ve fen nerede ise oradan alınacaktır. Daha 1922 de Mustafa Kemal'in bu konuya şöyle temas ettiğini görüyoruz: "Gözlerimizi kapayıp mücerret yaşadığımızı farz edemeyiz. Memleketimizi bir çemberiçine alıp cihan ile alâkasız yaşayamayız. Bilâkis müterakkî, mütemeddin bir devlet olarak medeniyet sahasının üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur"⁵¹. Şüphesiz ki milliyetçilik yabancı düşmanlığı da değildir. Medeniyet te ona katkıda bulunan milletlerin müşterek eseri olduğuna göre, milletler arasında, bir tarafın zararına işlemeyen karşılıklı menfaatleri gözeten bir işbirliği daima mümkündür. "Şu bilinsin ki, biz ecnebilere karşı herhangi düşmanca bir his beslemediğimiz gibi onlarla samimî münasebette bulunmak arzusundayız. Türkler bütün medenî milletlerin dostlarıdır. Ecnebilere memleketimize gel-

⁴⁹ *Milliyet Nazariyeleri*, 140 vd.

⁵⁰ 14 Ağustos 1920 de T.B.M.M. de bir takrir üzerine yaptığı konuşmadan : *Söylev ve Demeçler*, I, 101

⁵¹ 27.X.1922 de Bursa öğretmenleriyle konuşma : *Söylev ve Demeçler*, II, 44

sinler; bize zarar vermemek, hürriyetlerimize müşkülât irâsına çalışmamak şartıyla burada hüsnü kabul göreceklerdir. Maksadımız, yeniden yakınlık peyda etmek, bizi başka milletlere bağliyan revabıtı tezyid etmektir. Memleketler muhtelifdir, fakat medeniyet birdir. Ve bir milletin terakkisi için de bu yegâne medeniyete iştirak etmesi lâzımdır. Osmanlı İmparatorluğunun sukutu, Garb'a karşı elde ettiği muzafferiyetlerden çok mağrur olarak kendisini Avrupa milletlerine bağliyan rabıtaları kestiği gün başlamıştır. Bu bir hatâ idi, bunu tekrar etmiyeceğiz" diyordu Mustafa Kemal, 1923 Ekiminde M. Perrot'ya verdiği demeçte ⁵².

Millî seciye'ye önem veren, millî kültürü esas alan, geleneklere bağliğı ancak geleceğe etkileri bakımından değerlendiren ve istikbalin inşasına engel olacak hurafelere saplanulmasını red eden, her şeyin üstünde istiklâli ve millî hakimiyeti gören, gerçekçi olan, diğer milletlere ve milliyetlere karşı saygı duyulmasını öngören Atatürk Milliyetçiliği'nin, 1961 Anayasasının başlangıç kısmında şöyle ifade edildiğini görüyoruz: "Bütün fertlerini kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler tarafından toplayan ve milletimizi dünya milletleri âilesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak millî birlik ruhu içinde daima yüceltmeği amaç bilen Türk milliyetçiliği". . İşte Atatürk yolu budur. Ama şuna da işaret edelim ki, herkes Atatürk'ün yolunda olduğundan bahsederken gösterilen yönler birbirini tutmamakta bazen de birbirinin tamamıyla zıddı bulunmaktadır. Oysa Atatürk kendi yolunu ve kendisini izleyeceklerin sapmamaları gereken yönü göstermiştir: "Bizim yolumuzu çizen, içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir de milletler tarihinin binbir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticelerdir" ⁵³. Bu yolu izlemek gerekir. Ama bu yol yorucudur. Unutmamalı ki Atatürk te bu yolun yorucu olduğunu biliyordu. 26 Mart 1937 de Ankara'da düzenlenen Uludağ gecesinde, kendisinin izinde olduklarını haykıran gençliğe hitaben şöyle konuştuduğunu duyar gibi oluyoruz: "Yorulmadan beni takip edeceğinizi söylüyorsunuz. Fakat arkadaşlar, yorulmadan ne demek? Yorulmamak olur mu? Elbette yorulacaksınız. Benim sizden istediğim şey, yorulmamak değil, yorulduğunuz zaman dahi durmadan yürümeği, yorulduğunuz daki-

⁵² *Söylev ve Demeçler*, III, 67 vd.

⁵³ 1 Kasım 1937 de T.B.M.M. 'in açış nutkundan : *Söylev ve Demeçler*, I, 405

kada dinlenmeden beni takip etmektir. Yorgunluk, her insan, her mahlûk için tabî bir hâlettir. Fakat insanda yorgunluğu yenebilecek mânevî bir kuvvet vardır ki işte bu kuvvet, yorulanları dinlendirmeden yürütür. Sizler, yâni Türkiye'nin genç evlâtları, yorulsanız dahi beni takip edeceksiniz”⁵⁴.

Bu yolu izleyenlere, günlük şahsî ve politik çıkarlara sapmadan izleyebilenlere ne mutlu! Atatürk'ün “Ne mutlu Türküm diyene!” dediği gibi.

⁵⁴ *Söylev ve Demeçler*, II, 283

